

85
שנים
פרופ' מאיר חת
ראיון מאיר עיניים

מרכז חת לחקר התחרות והרגולציה במסלול האקדמי – המכללה למינהל, נוסד הודות לתרומתם של גב' רנה ופרופסור מאיר חת.

ראיון עם פרופ' מאיר חת, אוגוסט 2017

מראיינת: עו"ד מעין סייג, עוזרת משפטית במרכז חת לחקר התחרות והרגולציה ורפרנטית שיווק בבית הספר למשפטים ע"ש חיים שטריקס

מאיר חת הוא פרופסור אמריטוס בבית הספר למשפטים ע"ש חיים שטריקס במסלול האקדמי המכללה למינהל. פרופ' חת מכהן כיום כמרצה מן החוץ באוניברסיטה העברית בירושלים ובאוניברסיטת תל אביב בחוגים לכלכלה, מינהל עסקים ומשפטים. הוא יושב ראש מועצת המנהלים של בית ההשקעות פסגות, חבר מועצת המנהלים של חברת טבע תעשיות פרמצבטיות, סגן יושב ראש ICC ישראל (הסניף הישראלי של לשכת המסחר הבינלאומית) וחבר הוועד המנהל של המרכז לאתיקה בירושלים.

תחומי המחקר העיקריים של מאיר הם: משפט עסקי וכלכלה, פיקוח משפטי על פעילות כלכלית, דיני ניירות ערך ודיני הגבלים עסקיים ותחרות.

פרופ' חת הוא מומחה לשוק ההון בישראל. הוא מילא תפקידי מפתח רבים במשק הישראלי: המפקח על הבנקים (1975-1969), יו"ר דירקטוריון הבורסה (1978-1986), יועץ לנגיד בנק ישראל (1975-1977) ויו"ר דירקטוריון בנק לאומי (1987-1988). מאיר, או "אירי" כפי שמכנים אותו משפחתו וחבריו, הוא בנם של מיכל ונחום חת ונינו של יואל משה סלומון. הוא גדל בחיפה ולמד בבית הספר הריאלי, שירת בצה"ל במסגרת הנח"ל, בוגר תואר ראשון בכלכלה וביחסים בינלאומיים ותואר שני במשפטים של האוניברסיטה העברית. את לימודי תואר LL.M במשפטים עשה באוניברסיטת הרווארד, ואת הדוקטורט בכלכלה סיים באוניברסיטה העברית.

פרופ' חת זכה פעמיים בפרס חתן פרס נפתלי למדעי הכלכלה והחברה של עיריית תל אביב, לשנים 1964 ו-1970, בזכות ספרי הכל כלה שחיבר. בין ספריו:

מבוא לכלכלה - גרסה ישראלית (הוצאת מוסד ביאליק, 1989),
הבנקאות בישראל: מאפייני פעילות ולקחי משברים (הוצאת מכון ירושלים לחקר ישראל, 1994), המוסדות הבנקאיים בישראל (ירושלים, מרכז פאלק למחקר כלכלי בישראל, 1963), זרמי הכספים במשק הישראלי 1959 – 1966 (ירושלים, בנק ישראל, 1968), הבנקאות בישראל, חלק ראשון: סקירה היסטורית (ירושלים, מכון ירושלים לחקר ישראל, 1994), הבנקאות בישראל במנהרת הזמן: 1965-2012 (הוצאת ראובן מס, 2015).

מרכז חת לחקר התחרות והרגולציה

המסלול האקדמי המכללה למינהל

השופטת בדימוס ד"ר איריס סורוקר – מנהלת מקצועית

עו"ד מעין סייג – עוזרת משפטית

בית הספר למשפטים,

המסלול האקדמי המכללה למינהל

פרופ' אורית פישמן-אפורי, דיקן

נובמבר 2017

הראיון

ביראה גדולה של כבוד, ישבתי עם מאיר היקר לראיון מאיר עיניים, בגובה העיניים, על אודות חייו ופועלו המקצועי, כדי שגם אתם, קוראים יקרים, תכירו טוב יותר את המרכז ואת האיש העומד מאחורי החזון.

ש' (שאלה): בתחילה, שמעתי שמדברים על אדם משכמו ומעלה בשם "אירי", ורק לאחר זמן מה הבנתי שמדובר בך בעצם. הכינוי "אירי", כיצד הוא השתרש?

ת' (תשובה): הוריי קראו לי כך, ובהמשך גם חבריי. בספר אגדות הצופים משנת 1945 נרשם ש"אירי" היה נוכח בפעולות.

ש': קראתי שגדלת בחיפה ולמדת בבית הספר הריאלי. איזה מין ילד היית?

ת': אני מניח שיותר התאים לי שקט/מופנם מאשר "הכוכב של החבר'ה".

ש': שירותך הצבאי בנח"ל – מה עשית במסגרת הצבאית?

ת': התגייסתי בסוף שנת הלימודים בשנת 1950. עברתי טירונות בבסיס מחנה 80. לאחר מכן, הוכשרתי בחצרים לפעילות גרעין המיועד להתיישבות. צירפו אותי ליישוב של הצופים בחצרים, שם שירתי כשנתיים, כך שהשתחררתי בסוף שנת 1952. לקראת סוף השירות הצבאי, הייתה בי התלבטות אם להמשיך בגרעין ולהישאר בחצרים כחבר משק או שמה לצאת ללימודים. בסופו של דבר, לאחר התלבטות, החלטתי להמשיך ישירות ללימודי באוניברסיטה העברית בירושלים. מה שהניע אותי לכך בנוסף היא התייעצות עם ההורים. אבי היה עורך דין, והוא רצה שאצטרף אליו, למרות שלא כמהתי ללימודי המשפטים כי אם ללימודי הכלכלה. את לימודי המשפטים התחלתי בשנה השנייה ללימודי הכלכלה.

ש': אם כן, ניתן לומר כי שני התחומים האקדמיים המרכזיים בחייך הם משפט וכלכלה. לאיזה תחום אתה יותר מתחבר?

ת': המקצוע המרכזי שלי תמיד היה כלכלה ולא משפטים. בשנה הראשונה ללימודי באוניברסיטה לא עבדתי, לכן היה לי זמן גם ללימודים צדדיים יותר, כגון לימוד שפות

(רוסית, צרפתית, לטינית) והיסטוריה אמריקאית. כאמור, בשנה השנייה התחלתי גם את לימודי המשפטים וגם לעבוד, כך שכבר לא התאפשר לי ללמוד לשם ההנאה בלבד. האמת היא שלא הקדשתי ללימודי המשפטים את מיטב זמני, והתמקדתי הייתה בלימודי הכלכלה. מבחינת מסלול הקריירה שלי, חלקו הגדול היה המשך לכלכלה ולא למשפטים. רק לקראת סוף המסלול, התחלתי לעסוק במשפטים כעיסוק עיקרי. לשאלתך, אני יותר מזדהה ומתחבר עם תחום הכלכלה מאשר עם תחום המשפטים. יתרה מכך, גם בתוך תחום המשפטים התמקדתי יותר במקצועות שהם בגבול שבין כלכלה למשפט, למשל: דיני ניירות ערך, דיני הגבלים עסקיים. משפטים באותה התקופה היה רק כתואר שני. על בסיס המוסמך שלי במשפטים הגשתי בשנת 1970/1971 את בקשתי לעבודת דוקטור בנושא "בחינות כלכליות ומשפטיות של תחרות בלתי משוכללת בשווקים הפיננסיים בישראל". היו לי שני מנחים משותפים: בכלכלה פרופ' דויד הנקין ובמשפטים ד"ר דיויד ליטקון. בשנת 1966, עת עבדתי בבנק ישראל, קיבלתי שנת חל"ת בה נסעתי ללמוד בהרווארד במסגרת של סטודנטים זרים. אני זוכר שנתנו לסטודנטים בתכנית מידה גדולה של בחירה. גם שם, המקצועות העיקריים שלמדתי היו משפטיים-כלכליים ובהובלת גדולי המקצוע: דיני ניירות ערך בהובלת פרופ' לואי לוס ודיני הגבלים עסקיים בהובלת פרופ' פיליפ ארידה. בנוסף, למדתי בהרווארד גם שני מקצועות של שוק ההון בבית הספר למינהל עסקים. את הסמינר במשפטים ביצעתי בהנחיית וינטון כהן, אשר עמד בראש ועדת מחקר גדולה של ה-ICC לבדיקת שוק ניירות הערך האמריקאי בשנת '64.

ש': לאיזה עולם תוכן היית אומר שאתה יותר מתחבר – לעולם האקדמי כמרצה/ חוקר או לעולם הפרקטי (מפקח על הבנקים, יו"ר דירקטוריון, חבר מועצת מנהלים ועוד)?

ת': אני חושב שדי קשה לי להשיב על כך. נהייתי מאוד מהפעילויות שלי בעולם המעשי – נושא הבנקאות עניין אותי ומעניין אותי גם כיום. התחלתי ככלכלן בבנק ישראל, שזה אגב היה בית ספר מאוד מאוד טוב למחקר כלכלי. הייתה איתי קבוצה של כלכלנים טובים שקיימו דיונים משמעותיים שבסופו של דבר הוליכו לדו"חות השנתיים שבנק ישראל הוציא. לזכותו של נגיד הבנק הראשון דוד הורוביץ "יאמר כי הוא נתן לנו יד חופשית וזו הייתה דוגמה מופלאה לחופש הדיון ללא הכתבה. הגעתי במחקר לדרגה של כלכלן ראשי, ואז כאמור ביקשתי את שנת החל"ת בהרווארד. באותה השנה, במקרה או שלא במקרה, למדו יחד איתי במסגרת הסטודנטים הזרים גם אהרון ברק ויצחק זמיר, אשר "סחבו" אותי לעולם המשפטים.

**"החיים האמיתיים" של חוק ההגבלים
העסקיים התחילו בשנת 1988, עת
נחקק החוק החדש, אשר כלל בתוכו
התייחסות רצינית יותר למונופולים
ולמיזוגים, נושאים מהותיים לעניין
תחרות ומניעת ריכוזיות.**

כששבתי לארץ ועוד בטרם קיבלתי את הדוקטורט, התחלתי ללמד מבוא לכלכלה. יחד עם זאת, שמתי דגש גם על לימודי המשפטים. לימדתי סדרה של סמינרים שאמנם היו רשומים על-שם אהרון ברק אך אני לימדתי אותם בפועל, תחת הכותרת הכללית: "המסגרות המשפטיות של הפעילות הכלכלית" – זהו גם שם הספר באנגלית שהוצאתי בערך באותו הזמן בשנת 66/65'. זכיתי ללמד סטודנטים מכובדים ביותר, למשל את פרופ' רות גבזון ואת יצחק מולכו. כשהתחלתי ללמד, הייתי צריך ללמוד מחדש את כל נושא ההגבלים, כיוון שכשכתבתי את עבודותי החוק הישראלי היה החוק משנת 59' - העתק חיזור של החוק האנגלי - והתרכז בעיקר סביב המונח "הסדר כובל". "החיים האמיתיים" של חוק ההגבלים העסקיים התחילו בשנת 1988, עת נחקק החוק החדש, אשר כלל בתוכו התייחסות רצינית יותר למונופולים ולמיזוגים, נושאים מהותיים לעניין תחרות ומניעת ריכוזיות. כשהתחלתי ללמד, כמעט ולא היו פקולטות למשפטים שמלמדות הגבלים עסקיים, קל וחומר שכמעט ולא היו מורים תחום. הדבר המרכזי שמרתיע בפעילות אקדמית מלאה הוא הדרישה למחויבות מלאה, ואני לקחתי דרישה זו במלוא הרצינות. מתוך כ-15 שנים שלימדתי במכללה, הפסדתי אולי שני שיעורים. בניתי את הפעילויות האחרות שלי כך שלא יפריעו לי בפעילות האקדמית.

ההשתתפות שלי בפעילות חקיקה כלכלית הייתה בוועדת ברק לתיקון חוק החברות. הוועדה התחילה לפעול בשנות ה-80 הראשונות, עוד כשהייתי יו"ר דירקטוריון הבורסה, ומי שמינה את הוועדה רצה שיהיה שותף בה אדם אחד לפחות מהחיים המעשיים של שדה החברות הציבוריות. הוועדה הזו פעלה שנים רבות, עד שנחקק החוק החדש בשנת 1999.

ש': משנת '93 אתה משמש כפרופסור במסלול האקדמי – המכללה למינהל. ספר לי בבקשה, כיצד החל החיבור עם המכללה?

ת': בתקופה ההיא, המכללות עדיין לא יכלו למנות פרופסורים. דניאל (דני) פרידמן גייס אותי עוד כשהייתי דוקטור ובגיל מבוגר יחסית (60), ועודד אותי להגיש מועמדות לוועדה לקבלת פרופסורה במועצה להשכלה גבוהה. אני מצדי לא הרגשתי צורך מיוחד להיות פרופסור, אך היו נחוצים פרופסורים בבית הספר למשפטים במכללה, על כן נעתרתי לבקשתו. אציין כי הפרופסור הראשון בבית הספר למשפטים הוא פרופ' סינקלר ואני הייתי השני. לאורך השנים, היה לי חשוב לשמור על האופציה האקדמית, כך שהשתדלתי להמשיך להעביר שיעורים. ההיכרות שלי עם דני התחילה

בוועדת בייסקי (בה דני היה חבר), אשר הוקמה על מנת לחקור את פרשת ויסות מניות הבנקים. אני הופעתי די הרבה בוועדה זו, כך שייתכן שזו הייתה ההתרשמות של דני ממני. בספרו של דני לפני המהפכה – משפט ופוליטיקה בעידן התמימות (2015) יש אפילו הערת שוליים המתייחסת אליי ועל כך שלדעתו לא בטוח שהחלטות הוועדה היו נכונות לגביי. מאז פרשת ויסות המניות, שני דברים עיקריים השתנו לגמרי: מסגרת החקיקה הישראלית והחקיקה של הקהילייה האירופית בתחום (שכמעט ולא הייתה קיימת בשנות ה-60).

שני המקצועות העיקריים שלימדתי - דיני ניירות ערך וגם דיני הגבלים - הם מקצועות מתפתחים, על כן חלו בהם שינויים במהלך התקופה - חקיקה חדשה, פסיקה.

שנים הרשות לניירות ערך הייתה מאוד פאסיבית בכל הנושא של פיקוח על הבורסה, והתרכזת בשוק ההנפקות החדשות, מה שהביא לכך שחלק גדול מהכללים ומהמסגרות של הבורסה נקבעו על-ידי הבורסה עצמה. חלק גדול מכך בתקופתי כיו"ר הבורסה. מהלכים זכו לביקורת, היו טענות לחריגת מסמכות. בסופו של דבר, נקבע שהבורסה יכולה להתערב במהלכים שונים שבתחילה נקבע לגביהם כי אינה מורשית לכך. בנוסף, השוק התפתח והרשות לניירות ערך התפתחה מאוד, נחקקו חוקים שמתייחסים לתחומים שקודם לכן לא היו מוסדרים: קרנות נאמנות, חיתום וכד'.

ש': יום בחיי פרופ' מאיר חת – תאר לנו סדר יום שכזה. הבנתי שאתה פותח בהתעמלות בוקר...

ת': כיום, אין לי איזו שהיא מסגרת יום קבועה ואני יותר חופשי, להבדיל מהתקופה שבה הייתי מלמד. בבוקר אני משתדל להתעמל ולקרוא עיתונים. לפחות שעה-שעתיים ביום מוקדשים לקריאה ולמענה למיילים שאני מקבל, ואם יש לי מאמר לכתוב – אז אני עושה זאת. לאחרונה, הגבתי למאמר שעסק בחינוך פיננסי. אני מאמין בחינוך פיננסי, שאין תפקידו להגן על המשקיע מפני "הרשעים" של שוק ההון, אלא לתת כלים לאדם להגן על עצמו.

ש': קראתי עליך רבות וראיתי עשייה רבה ובלתי פוסקת, עשייה שראויה להערכה ולהערצה. אין רגע שאמרת לעצמך: "אולי אקח קצת פסק זמן, אולי אתמקד יותר בתחביבים שלי?" בהקשר זה, האם ניתן לומר שהעבודה והעשייה המקצועית שלך אלו התחביבים שלך בעצם?

שנים הרשות לניירות ערך הייתה מאוד פאסיבית בכל הנושא של פיקוח על הבורסה, והתרכזת בשוק ההנפקות החדשות... השוק התפתח והרשות לניירות ערך התפתחה מאוד, נחקקו חוקים שמתייחסים לתחומים שקודם לכן לא היו מוסדרים: קרנות נאמנות, חיתום וכד'

ת': אני נהנה ממה שאני עושה, מעניין לי. כיום, אך עוד בדור של ההורים שלי, היו נוסעים לנופש בחו"ל כדי לנוח, אך אני לא יכול לשבת במקום אחד יותר מיום. אני לא ישן טוב אם אני מתבטל.

ש': היכן ממוקמת המשפחה בתוך כל העשייה הרבה הזו? כיצד אתה מצליח להקדיש זמן גם למשפחה ומתי?

ת': אשתי ואני שונים מאוד, ואני חושב שזה טוב דווקא. אשתי הייתה מורה למקרא ולתולדות עם ישראל. אחרי שסיימתי את התואר, עברנו לחיפה ושם עבדתי שנתיים במשרד של אבי ואשתי לימדה בבית ספר תיכון. החלטתי שמשרד עו"ד לא מתאים עבורי, ועברנו חזרה לירושלים שם עבדתי בבנק ישראל ואשתי עסקה בעיקר בגידול הילדים.

יש לי שלושה ילדים - שתי בנות ובן. בנותיי נשואות לחתנים ראויים מאוד. הבת הגדולה שלי נשואה לרון פרושור (שגריר ישראל לשעבר באנגליה ובאוס), והבת השנייה שלי שוכטת ונשואה לכרופ' גיא מקוב מאוני' בן גוריון. יש לי גם נכדים מאוד מוצלחים, ואפילו יש לי כבר נין ונינה. אנו משתדלים להיפגש עם המשפחה כל שבוע במידת האפשר - יום שישי בערב או בשבת. הדיונים במשפחה הם בענייני דיומא, אנחנו נוטים שלא לדבר על העיסוקים של כל אחד. בסה"כ, המשפחה שלי עושה לי את החיים טובים.

ש': שם המשפחה "חת" ייחודי מאוד בעיניי. האם מדובר בעיברות? בקיצור? מה משמעותו?

ת: ברוסיה שם המשפחה היה "חס", אומרים שזה קשור לשם העיירה שממנה המשפחה הגיעה. כשעלינו ארצה הפכו את ה"חס" ל"חת". אפשר גם לפרשן זאת כ"בני חת" מהמקרא, אשר מכרו את מערת המכפלה לאברהם.

ש': המרכז החדש על שמכם לחקר התחרות והרגולציה הולך וצובר תאוצה. זה משהו שמרגש אותך? צפית או תכננת שיום אחד יוקם מרכז כזה?

ייחוד המרכז בכך שהוא נבנה כמרכז
בינתחומי, המשלב ידע מתחומים
שונים שיש להם השפעה על הרגולציה
ועל התחרות. אני מאמין שעל-ידי ריכוז
כוח במקום מסוים ניתן להגיע להישגים
טובים יותר מאשר במחקר מבוזר

ת': לא תכננתי, זו בהחלט יוזמה מבורכת של פרופ' אשר טישלר (הנשיא היוצא של המכללה). הנושאים בהם עוסק המרכז מעניינים אותי ואני חושב שיש הרבה מה לחקור בהם. הנה דוגמה מהיום: הציגו בפניי קרן השקעות חדשה שרוצה להתמחות במימון של חברות בינוניות. היזמים הסבירו שנוצר מצב בו חברות מסוג זה מתקשות להשיג מימון, כיוון שהמקורות הגדולים של הכסף (בנקים גדולים, חברות ביטוח) מצד אחד נותנים אשראי למשקי בית (לצריכה וכד'), ומצד שני נותנים לעסקים רק הלוואות גדולות מאוד. נוצר מצב של ריכוזיות מאוד גדולה בתחום זה, כאשר יש להזכיר כי אחד מיעדי ועדת בכר הוא הורדת רמת הריכוזיות של חברות הביטוח. מספר המתחרים הקטנים פחת מאוד, ויש קונסולידציה של השווקים האלה. אגב, אחת הסיבות לכך היא עודף רגולציה. נוצר מצב בו המקורות הגדולים מעדיפים עסקאות פשוטות וגדולות, וכך שהגופים הבינוניים לא מצליחים להשיג אשראי. מעניין לבדוק כיצד ניתן למנוע זאת למשל, ומהו שיווי המשקל הנכון בין הרגולציה לתחרות בתחום. לטעמי, המבחן של המרכז הוא להצליח למצוא נושאים שחשוב לעסוק בהם. לא רק מחקר לשמו, אלא גם מחקר שיש לו יישום.

ש': באופן כללי, מה מניע אותך לתרום? האם מדובר בחינוך מבית?

ת': אני התחלתי לתרום סכומים גדולים יחסית לאחר שדודה שלי ז"ל נפטרה בשנת 2000 והניחה אחריה עזבון גדול, חלקו עבורי. חלק מהסכום שקיבלתי הוקדש לזכרה של הדודה במסגרת קרן מלגות באוניברסיטת ת"א, תרמנו לבית הספר הריאלי, לורייאטי, לבצלצל ועוד. מצאתי שלתרום זה אטרקטיבי, כך גם נחשפתי לדברים חדשים ולאנשים טובים שעושים דברים טובים. כיום אני גם חבר ביוזמה שנקראת "יכולים – נותנים", שמטרתה לקדם את הנתינה הפרטית בישראל.

ש': ממה נבע הצורך בהקמת המרכז?

ת': לדעתי, לכל מוסד אקדמי צריכה להיות איזו שהיא תשתית מחקרית. התשתית אמנם יכולה להיות מבוזרת, כאשר כל אחד (כל בית ספר) עוסק בתחומו, אך היא גם יכולה להיות מרוכזת (כלל-מסלולית). ייחוד המרכז בכך שהוא נבנה כמרכז בינתחומי, המשלב ידע מתחומים שונים שיש להם השפעה על הרגולציה ועל התחרות. אני מאמין שעל-ידי ריכוז כוח במקום מסוים ניתן להגיע להישגים טובים יותר מאשר במחקר

מבוזר. כיו"ר חבר הנאמנים של מרכז פאלק (החוג לכלכלה באוניברסיטה העברית בירושלים) הייתי עד לכך שמרצים משקיעים משאבים רבים בקידום הקריירה שלהם בכתבי עת אמריקניים ובנושאים אמריקניים שכלל לא רלבנטיים למשק הישראלי. לדעתי, מרכז מחקר בישראל צריך להתרכז בנושאים ישראליים. באשר לשיטת המחקר – כפי שציינתי, אני מאמין שריכוז הדיסציפלינות הרלבנטיות במקום אחד נותן עוצמה שלא יכולה להיות לכל אחד מהמשתתפים בפני עצמו.

רגולציה עושה שימוש במכשירים משפטיים (חקיקה/כללים), אך התחום עליו היא משפיעה הוא התחום הכלכלי. כדי להפעיל רגולציה יעילה/נכונה, צריך להבין את הכלכלה שעליה אנו רוצים להשפיע. בית הספר למינהל עסקים ובית הספר לכלכלה נמצאים באותו מרחב, ואילו בית הספר למשפטים הוא הזרוע הביצועית של המדיניות הכלכלית שצריכה להיעשות.

ש': כיצד אתה תופס את תחום התחרות והרגולציה בישראל כיום?

ת': קיימת בעיית תחרות במשק כמו המשק הישראלי, באשר הוא קטן ביחס לכלכלה העולמית (בהקשר זה – מאיר מפנה לספרה של פרופ' מיכל גל על אודות האספקטים המיוחדים של דיני ההגבלים במשק קטן). במשק קטן, על מנת להגיע ליחידות ייצור או שירות יעילות, צריך להגיע לגודל מסוים. בעיה נוספת במשק הקטן היא שנוצרים ריכוזים של כוח כלכלי. לכן, התחרות בחלק מהשוקים היא תחרות "מבחוץ" באמצעות ייבוא. גם במדינות סקנדינביה, בהולנד ובשווייץ יש חברות בגודל עולמי שהשוק שלהן הוא לא שוק מקומי, ולכן הן חייבות להיות תחרותיות. חברות התרופות השוויצריות למשל, זו דוגמה טובה לישראל לשאוב ממנה בהקשר זה. פיתוח נשען על מחקר, ומחקר עולה כסף. אתה צריך להגיע לגודל שבו אתה מסוגל להגיע למחקר יעיל, ועדיין להרוויח כסף.

שירותים ציבוריים הם מטבעם גופים גדולים, לכן לדעתי לא צריכה לחול רמת פיקוח גבוהה על רגולציה של גופים אלה. יש כלכלנים שטוענים שהגופים המפקחים משרתים את האינטרסים של הגופים שעליהם הם מפקחים, ולא מאמינים שהפיקוח באמת פועל לטובת הציבור הנזקק. כיום, יש בארץ הרבה ביקורת כלפי גופי הפיקוח על כך שהם בעצם דואגים למקום שלהם לאחר שיעזבו. שאלה לא פשוטה בהקשר זה היא האם נכון מעבר כוח האדם מהגופים המפקחים הממשלתיים לשוק הפרטי וחזרה. יש כאלה שאומרים שאדם שעבד בפרקטיקה פרטית מבין טוב יותר את מטרות הרגולציה ואת

היכולת של רגולציה מאשר מי שכל הקריירה שלו הייתה בסקטור הציבורי. למשל: עו"ד כשופטים.

ש': כיצד אתה רואה את התקדמות תחום הרגולציה והתחרות בישראל? עד כמה אתה מאמין שהמרכז יכול לסייע בפיתוח ושיפור תחומים אלו?

ת': זו לא שאלה פשוטה. אנחנו שואפים להגיע לרגולציה מאוזנת, לטפל בדברים החשובים ולא להיכנס לדברים שמפריעים ומעכבים. אחד הדברים שמאוד מקשים על גופים עסקיים היא כמות החוזרים וההוראות מהרגולטור והעברתם לסניפים. השאלה היא האם כל זה הכרחי או לא. בהקשר זה, צריך גם להיזהר שלא לבלבל בין המושגים רגולציה ובירוקרטיה. יש רגולציה שאינה יעילה בגלל בירוקרטיה.

יש חברות שבחורות להימחק מסיבות של עודף רגולציה, יש חברות שנחקקות כי לא היו ראויות להירשם כלל. אני איני תומך של הרעיון של בורסה לגופים קטנים, כיוון שבורסה היא "משחק" לגופים גדולים. במיוחד היום, כשהמשקיעים המוסדיים הגדולים משקיעים רק בחברות בהיקפי מסחר גדולים.

ש': לאיזו מדינה היית משווה, אם בכלל, את כלכלת ישראל כיום?

ת': ישראל זוהי כלכלה מפותחת של טכנולוגיה גבוהה. אחת הבעיות שהמשק הישראלי התחבט בהן היא בעיית מאזן התשלומים: המשק לא ייצר את מטבע החוץ שהיה זקוק לו על מנת לקיים פעילות כלכלית תקינה, לכן הייתה התערבות בשערי החליפין למשל. כיום, יש למשק הישראלי עודף במטבע החוץ.

המשק הישראלי הוא בהחלט משק מתקדם. יחד עם זאת, צריך להדאיג שהפריזון במשק הישראלי בהרבה מענפי הכלכלה ה"ישנה" נמוך מאוד, עובדים רבים מיותרים. הדבר מטיל עול על המשק כולו. המשק הישראלי ברובו בעל רמת הכנסה לא גבוהה. אי שוויון הוא אחד הסימפטומים לכך, הדרג הלא-מקצועי לא מתשכר מספיק. כמו כן, קיימת בעיית חינוך בהשוואה הבינלאומית. אני סבור שהבסיס לפיתוח כלכלי הוא חינוך. רמת המורים בארץ לא טובה בעיניי, הם לא מתקדמים באוניברסיטה, והמפתח למשיכת כוחות טובים יותר להוראה הוא השכר. למורים היום לא קל להתחרות בתלמידים, שעם הטלפונים החכמים יודעים לא פחות טוב מהמורה. המורה צריך

צריך גם להיזהר שלא לבלבל בין המושגים רגולציה ובירוקרטיה. יש רגולציה שאינה יעילה בגלל בירוקרטיה

המשק הישראלי הוא בהחלט משק מתקדם. יחד עם זאת, צריך להדאיג שהפריזון במשק הישראלי בהרבה מענפי הכלכלה ה"ישנה" נמוך מאוד, עובדים רבים מיותרים. הדבר מטיל עול על המשק כולו

אחד הדברים המרגיזים הוא שאנשים מדברים דברים נחרצים על דברים שהם אינם מכירים, לכן עניין הפצת הידע חשוב מאוד

לשמור על עניין ולהוסיף לתלמידים ידע. אנחנו רוצים תלמידים מוכשרים, וצריך לדעת איך לגשת אליהם. חשוב גם שתלמידים טובים יהיו מוכנים לעזור לבני כיתתם. בנוסף, המקצועות באוניברסיטה הם מקצועות מתפתחים כל הזמן והאנשים צריכים להתפתח יחד איתם.

ש': מהן מטרות המרכז מבחינתך? כיצד היית רוצה שמרכז זה ייתפס ויזכר?

ת': דיברנו קודם על חינוך פיננסי, ובעיניי המרכז אמור לחנך את האנשים שהתחומים שבהם המרכז עוסק נוגעים להם. אם נקיים פעילויות לעו"ד שעוסקים בתחום ולסטודנטים שלומדים מקצועות אלו, זה יכול לקדם את האיכות ואת ההתייחסות אליהם. אחד הדברים המרגיזים הוא שאנשים מדברים דברים נחרצים על דברים שהם אינם מכירים, לכן עניין הפצת הידע חשוב מאוד. דבר נוסף חשוב הוא להציע תיקונים במקומות בהם ניתן לתקן במסגרות הקיימות של הפעילות הזו, למשל: ס' 2 לחוק ההגבלים העסקיים – יש עליו ביקורת רבה. אם הביקורת תושמע על-ידי מוסד מחקר ובהתבססות על מחקר טוב ובדיקה רצינית, הרי שיותר יהיה מקום לקבל את הביקורת מאשר כאשר היא תושמע מפי עו"ד כדבר שנועד לשרת יעדים מקצועיים צרים.

ש': מבין התפקידים הרבים שמילאת ואתה ממלא – מהו לדעתך התפקיד שבו השפעת בצורה המשמעותית ביותר וכיצד?

ת': אני חושב שכיו"ר הבורסה. שוק ניירות הערך היה יחסית "רדום" עד אמצע שנות ה-70. המדינה הנהיגה בשלב די מוקדם של קיומה את המוסד של הצמדה לערך של ניירות ערך (הצמדת מדד, הצמדה לשער החליפין), והמכשירים האלו היו יותר אטרקטיביים למשקיע בתקופת אינפלציה מאשר מניות וניירות ערך אחרים. באמצע שנות ה-70, מסיבות שונות, שוק המניות התחיל להתעורר, ואתו גם הבעיות/השאלות: מי יכול להנפיק ניירות-ערך, מה צריך לעשות כדי לבדוק את מה שרוצים להנפיק, איך מטפלים במסחר וכד'. אנחנו בבורסה פעלנו על מנת להסדיר שוק זה, אך מי שהיה צריך לטפל בכך לדעתי היא הממשלה. בעקבות משבר ויסות המניות, קמה ועדה שבה ישבו המפקח על הבנקים, הממונה על שוק ההון, יו"ר רשות ניירות ערך ואני כיו"ר הבורסה. במסגרתה, כתבתי תזכיר שמתאר בדיוק מה הולך לקרות ולמה לא ניתן להמשיך לקיים את הוויסות כפי שהוא נערך.

ש': כיצד הגעת לתחום התחרות והרגולציה? עניין אותך תמיד או איזה שהוא אירוע מסוים שחולל בך את ההתעניינות בתחום?

ת': אני יודע מה הביא אותי לבחור בנושא זה לעבודת הדוקטורט שלי. מה שאני כן יודע הוא שהתעניינתי בנושא של שווקים פיננסיים. התחלתי ככלכלן עוזר במרכז פאלק, ובשנה השנייה או השלישית ללימודי התחלתי לעבוד כעוזר מחקר במרכז פאלק של גב' שכתבה עבודה על מתווכים פיננסיים בישראל. לאחר מכן, בחרתי לכתוב עבודת מחקר עצמאית במרכז פאלק על המוסדות הבנקאיים בישראל בשנים 1950-1959 – עבודה שראתה אור בשנת '62. בעצם, מאז נעשיתי חוקר בתחום. כך למדתי להכיר את מערכת הבנקאות, שהיא הייתה בעצם שוק ההון בישראל דאז, וזה עניין אותי. גם עבודת הגמר שלי במשפטים הייתה על חוק בנק ישראל.

ש': כיצד, לדעתך, ניתן לטפל בבעיות חוסר התחרות במערכת הבנקאות כשמדובר בלווים קטנים? כיצד ניתן לפתח תחרות בריאה בתחום זה?

ת': אני חושב שדווקא בנושא זה קיימת אפשרות להקים מוסדות מתחרים לבנקים, ואין צורך בבסיס הון גדול מאוד, אלא בידע מקצועי. נכון שהדבר ייעשה ע"י גופים בעזרת האינטרנט. לדעתי, כל דבר שמפתח את המערכת הבנקאית הוא טוב בתנאי שהוא מתנהל בצורה מקצועית. כיום קיימת מערכת הלוואות P2P, אבל חשוב לציין שכבר בשנות ה-60 הראשונות התפתח בישראל שוק דומה – שוק תיווך שטרות – אשר נועד לעקוף שתי הגבלות רגולטוריות שהיו קיימות: שיעורי נזילות מאוד גבוהים (אז עשרות אחוזים) וחוק הריבית. שילוב הגבלות אלו גרם לכך שמי שרצה לשמור על החוק יכול היה לתת ריבית מאוד נמוכה למפקידים. שוק תיווך השטרות היה בעצם פטנט באמצעותו הבנק לא מקבל פיקדון ונותן הלוואה, אלא מפגיש בין לווה למלווה. הלווה מכר שטר למלווה והבנק נתן ערבות לכך, כך שפורמאלית היה מדובר בקבלת פיקדון למתן אשראי. בית המשפט לא פסל מהלך זה, יש שאומרים מתוך עצימת עיניים וחשש שאם שוק תיווך השטרות יתמוטט, הרי שיכול היה להיגרם נזק גדול למשק. עם זאת, היו כאלו שלא הסתפקו בכך וניסו להעלות את שערי הריבית, מה שהביא לפשיטות רגל של בנקים (בנק אושטוונגר, בנק ארלמן, בנק אודיטי ישראל). בעקבות פשיטות רגל אלו, תוקנה פקודת הבנקאות בשנת '69 והורחבו הסמכויות של המפקח על הבנקים.

בנוסף, התחילו לדבר על ביטוח פיקדונות – דבר שלא יושם עד היום.

ש': כמנהל תחום אתיקה בעסקים ופיננסים של המרכז לאתיקה בירושלים – מה יותר חשוב לדעתך? לשמור על האתיקה או על התחרות?

ת': במסגרת המרכז לאתיקה, קיימנו בין היתר יום עיון בנושא אתיקה של תחרות. אני חושב שהתחרות היא דבר חשוב, אך היא צריכה להישמר במסגרת האתיקה. אחת מבעיות התחרות היא שהיא דוחקת אנשים לפינה. כשיש תחרות, אנשים נלחמים על חייהם. במצב זה, האנשים לא תמיד מקפידים על הכללים. שאלה גדולה היא האם בשוק תחרותי שמירה על כללי האתיקה מועילה למי ששומר עליה או שלא. כך, יש גם קשר בין אתיקה לרגולציה: אם האתיקה נשמרת יותר מבחינת האנשים שקובעים כללי התנהגות ושומרים עליהם – כך יש פחות בעיות ברגולציה, הרי הרגולציה נכנסת לפעולה במקום בו אנשים לא שומרים על כללי ההתנהגות.

ש': על אילו פרויקטים אתה עובד בימים אלו? האם עתיד לצאת ספר חדש בקרוב?

ת': יכול להיות. התחלתי לכתוב אוטוביוגרפיה והוא בשלבים מאוד מוקדמים. כרגע עדיין לא ניתן לקבוע אם יתפרסם.

ש': מסר או שניים מרכזיים אותם היית רוצה להעביר לקוראים של הראיון.

ת': אני חושב שתחרות היא חשובה, אך יש לשים לה גבולות. זהו לא העיקרון הבסיסי המרכזי עליו צריך המשק הישראלי להתבסס. צריך לזכור שיש דברים חשובים לא פחות מתחרות בניהול כלכלה. הייתי שם דגש רב על נושא האתיקה כמכשיר להתנהגות ראויה במשק, על צמצום הרגולציה ועל פיקוח עצמי כתחליף לפיקוח חיצוני.

אני חושב שהתחרות היא דבר חשוב,
אך היא צריכה להישמר במסגרת
האתיקה

הייתי שם דגש רב על נושא האתיקה
כמכשיר להתנהגות ראויה במשק, על
צמצום הרגולציה ועל פיקוח עצמי
כתחליף לפיקוח חיצוני

